

De gevolgen van het coronavirus voor ondernemers in Hoeksche Waard

Resultaten 2e meting

De gevolgen van het coronavirus voor ondernemers in Hoeksche Waard

Resultaten 2e meting

Colofon

Het PON & Telos heeft dit onderzoek verricht in opdracht van

Auteur

Britte van Dalen MSc

Dr. Ellen Dingemans

PON publicatienummer

201715-1

Datum

november 2020

© 2020 Het PON & Telos

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij Het PON & Telos. Gehele of gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

Vermenigvuldiging en publicatie in een andere vorm dan dit rapport is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van bij Het PON & Telos. Hoewel deze publicatie met de grootst mogelijke zorg is samengesteld, kan bij Het PON & Telos geen enkele aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele fouten.

Meer informatie

www.hetpon.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting	1
1 Inleiding	5
1.1 Aanleiding	5
1.2 Onderzoeksmethodiek	5
1.3 Achtergrond van de respondenten	6
1.4 Leeswijzer	8
2 Resultaten	9
2.1 Impact van de coronacrisis	9
2.2 Financiële schade	12
2.3 2 ^e en 3 ^e landelijk noodsteunpakket	15
2.4 Getroffen maatregelen door ondernemers	17
2.5 Lokaal steunpakket voor ondernemers	18
2.6 Ondersteuningsbehoefte en informatievoorziening	19
2.7 Zorgen, wendbaarheid en kansen	20
2.8 Contact met en overige opmerkingen aan de gemeente	26
2.9 Tot slot	26

Samenvatting

Gevolgen van het coronavirus voor ondernemers

Het coronavirus houdt de samenleving al meer dan een half jaar bezig. Dat de gevolgen van de coronacrisis groot zijn dat weten we, en dit geldt ook zeker voor ondernemers. Gemeente Hoeksche Waard vindt het belangrijk om vinger aan de pols te houden en inzicht te krijgen in de impact van de coronacrisis op ondernemers in Hoeksche Waard. In mei 2020 is een eerste onderzoek onder ondernemers uitgevoerd. Inmiddels zijn we een aantal maanden verder en heeft gemeente Hoeksche Waard Het PON & Telos gevraagd een tweede meting uit te zetten. In de tweede meting worden een aantal vragen uit de eerste meting herhaald en stellen we nieuwe vragen.

De resultaten van deze peiling geven opnieuw inzicht in de impact en de (financiële) schade van de coronacrisis. Ondernemers zijn opnieuw gevraagd naar welke maatregelen ze hebben getroffen en of ze gebruik hebben gemaakt van een van de regelingen van de landelijke steunpakketten. Daarnaast geven de resultaten inzicht in de bekendheid met het lokale steunpakket en de ondersteuning- en informatiebehoefte van ondernemers. Tot slot zijn ondernemers gevraagd naar hun zorgen, wendbaarheid, kansen voor hun onderneming en toekomstverwachting.

Respons

Alle ondernemers in gemeente Hoeksche Waard zijn per brief uitgenodigd om deel te nemen aan het onderzoek. Daarnaast heeft gemeente Hoeksche Waard het onderzoek kenbaar gemaakt via diverse sociale media kanalen. Het onderzoek stond uit van maandag 2 tot en met zondag 15 november. 532 ondernemers hebben de vragenlijst ingevuld. De ondernemers die de vragenlijst hebben ingevuld zijn werkzaam in diverse sectoren. 57% van de respondenten is zzp'er. Bij 32% van de respondenten zijn 2 t/m 9 personen in de onderneming werkzaam, bij 9% 10 t/m 49 personen en bij 2% 50 personen of meer.

Op de volgende pagina leest u een samenvatting van de resultaten. De resultaten uitgesplitst naar aantal werkzame personen zijn vanwege de lagere aantallen *indicatief*.

Resultaten

Impact van de coronacrisis

Ruim vier op de tien respondenten (43%) geven aan dat de impact van het coronavirus op hun onderneming (zeer) groot is. Een kwart (26%) geeft aan dat het coronavirus geen of nauwelijks impact heeft op hun onderneming. Ondernemers lijken de impact van het coronavirus op hun onderneming ten tijde van deze meting, in november, als minder groot te ervaren dan tijdens de eerste meting in mei.

Net als bij de vorige meting in mei, zien we ook nu weer dat de impact vooral bestaat uit het wegvallen van de vraag, afzet, markt en/of opdrachten (67%) en derving van omzet (54%). Ongeveer een derde van de ondernemers geeft aan lagere of vertraagde aanmelding van klanten (33%) te zien en/of bestaande klanten te verliezen (30%).

Financiële schade

De ingeschatte bedragen van de totale financiële schade van de onderneming als gevolg van de coronacrisis zijn zeer divers. 20% van de respondenten schat in 2020 geen financiële schade te hebben als gevolg van de coronacrisis. Dat aandeel verschilt niet veel tussen ondernemingen van verschillende grootte. Drie op de tien respondenten schatten de financiële schade in op een bedrag tot € 10.000. Bijna een kwart (23%) schat de schade tussen de €10.000 en €50.000 in. Daarnaast schat 14% de financiële schade in tussen de €50.000 en €250.000 en 3% op 250.000 of meer. 8% heeft aangegeven nog geen zicht te hebben op de financiële impact van de coronacrisis.

We vroegen ondernemers ook wanneer zij in de financiële problemen denken te komen. Net als bij de meting in mei geeft ongeveer 1 op de 10 ondernemers aan op dit moment al in de financiële problemen te zitten. Een groter deel van de ondernemers dan bij de eerste meting geeft aan niet te verwachten in financiële problemen te komen (39%). Voor 37% van de respondenten is het op dit moment nog onduidelijk of en wanneer zij in de financiële problemen zullen komen.

37% van de ondernemers geeft aan steun of hulp te hebben gezocht bij anderen. De grotere ondernemingen hebben vaker hulp of steun gezocht bij de landelijke overheid. Zzp'ers hebben relatief vaker hulp bij familie of vrienden gezocht en bij de gemeente.

2^e en 3^e landelijke noodsteunpakket

18% van de respondenten heeft een aanvraag gedaan voor een of meerdere landelijke steunmaatregelen uit het 2^e noodsteunpakket (1 juni tot 1 oktober). Met name de Noodmaatregel Overbrugging voor Werkgelegenheid (NOW), de Tijdelijke overbruggingsregeling voor zelfstandig ondernemers (Tozo) en de Tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL) zijn aangevraagd. De grotere ondernemingen hebben vaker een aanvraag gedaan dan zzp'ers. Voor het 3^e noodsteunpakket zien we een vergelijkbaar beeld.

Getroffen maatregelen door ondernemers

Bijna de helft van de respondenten heeft hygiënemaatregelen getroffen (46%). 31% heeft een coronaprotocol opgesteld en gecommuniceerd. Een kwart heeft betalingen uitgesteld (26%) en operationele kosten verlaagd (24%). Ruim een kwart van de respondenten heeft daarentegen geen (extra) maatregelen getroffen (27%). De resultaten zijn vergelijkbaar met de resultaten van de eerste meting in mei.

Zzp'ers hebben minder vaak maatregelen genomen. De grotere ondernemingen hebben vaker hygiënemaatregelen getroffen en een coronaprotocol opgesteld en gecommuniceerd. Ook hebben zij vaker operationele kosten verlaagd, medewerkers naar huis gestuurd om thuis te werken en tijdelijke contracten of flex-contracten ontbonden.

Lokaal steunpakket voor ondernemers

(Ruim) een kwart van de respondenten is bekend met het lokale steunpakket van gemeente Hoeksche Waard; 23% is bekend met de adviesvouchers, 30% is bekend met de noodsteun voor ondernemers, verenigingen en stichtingen. Ondernemingen met 10 t/m 49 werkzame personen zijn het meest bekend met de lokale steunmaatregelen.

Ondersteuningsbehoefte en informatievoorziening

We hebben ondernemers gevraagd hoe de gemeente Hoeksche Waard ondernemers kan ondersteunen in deze coronacrisis. De antwoorden op deze vraag zijn zeer divers. Ondernemers noemen bijvoorbeeld het matchen van lokale vraag en aanbod, het kenbaar maken van lokale ondernemers, zakelijk advies en financiële ondersteuning, voorlichting over de steunpakketten, mogelijkheden tot omscholing vergroten en het aanbieden van sneller internet aan ondernemers die thuiswerken.

De helft van de respondenten (49%) wil bovendien graag door de gemeente op de hoogte gehouden worden over de ontwikkelingen rondom de coronacrisis via een digitale nieuwsbrief. Iets minder dan de helft wil daarnaast (ook) via de website van de gemeente op de hoogte gehouden worden en een kwart (23%) (ook) via het Kompas. 8% van de ondernemers geeft aan niet op de hoogte gehouden te willen worden.

Zorgen, wendbaarheid, kansen en toekomstverwachtingen

De respondenten zijn verdeeld over de mate waarin zij zich zorgen maken over de gevolgen van het coronavirus voor hun onderneming. 31% maakt zich (heel) veel zorgen over de gevolgen van het coronavirus voor hun bedrijf, 42% maakt zich enige zorgen en ruim een kwart (27%) maakt zich geen zorgen. Bij de uitsplitsing van de resultaten naar aantal werkzame personen zien we ook een grote mate van verdeeldheid terug. Ten tijde van de tweede meting, in november, lijken iets meer respondenten zich zorgen te maken over de gevolgen van het coronavirus voor hun bedrijf. De mate waarin zij zich zorgen maken lijkt wel iets minder groot te zijn dan in mei.

De resultaten laten ook zien dat ondernemers over het algemeen wendbaar zijn. 85% van de respondenten pakt de draad gemakkelijk op als het even heeft tegen gezeten en 67% slaat zich makkelijk door moeilijke tijden heen. Bijna drie kwart (70%) regelt of organiseert makkelijk hulp als dat nodig is. 12% raakt snel van slag als iets tegenzit of onduidelijk is.

Vragen we ondernemers naar de mate van vertrouwen in de toekomst dan zien we dat 64% (veel) vertrouwen heeft. 13% heeft (heel) weinig vertrouwen in de toekomst. De meeste respondenten (65%) hebben ook nooit overwogen om te stoppen. 14% van de respondenten heeft dit wel regelmatig tot vaak overwogen.

Ongeveer zes op de tien respondenten zien door de coronacrisis ook kansen voor hun onderneming. Een kwart ziet kansen voor het aanbieden van producten of diensten die passen bij de situatie (26%) en meer digitaal werken (24%). 19% ziet kansen in een nieuwe doelgroep. 21% van de respondenten ziet geen kansen, 19% weet het niet.

Een kwart van de respondenten verwacht dat de coronacrisis een sterke impact zal hebben op hun bedrijf, maar niet zal leiden tot een faillissement. Voor eveneens een kwart zal de coronacrisis matige impact hebben. 16% verwacht echter dat de coronacrisis het voortbestaan van hun bedrijf zal bedreigen. 7% weet (nog) niet wat de invloed zal zijn van de coronacrisis op hun bedrijf. Dit beeld is iets positiever dan de resultaten van de eerste meting in mei. Het aandeel respondenten dat aangeeft dat de coronacrisis matige, of zelfs niet of nauwelijks impact zal hebben op hun bedrijf is iets toegenomen.

Het grootste deel van de respondenten (33%) verwacht geen extra maatregelen te moeten gaan nemen wanneer deze situatie langer gaat duren. Een bijna even groot deel weet het (nog) niet. 18% geeft aan financiële steun te moeten aanvragen als deze situatie langer gaat duren. Eén op de tien bedrijven (11%) geeft aan het bedrijf te moeten sluiten (voor zover niet verplicht) en 7% verwacht te moeten reorganiseren.

Tot slot

De resultaten van dit onderzoek bieden gemeente Hoeksche inzicht in de impact die de coronacrisis op 532 ondernemers in Hoeksche waard heeft ten tijden van de tweede meting in november 2020. Daarnaast beschrijven we verschillen met de situatie ten tijde van de eerste meting in mei. Wat de uiteindelijke gevolgen zijn van de coronacrisis voor ondernemers in Hoeksche Waard is een lastige vraag omdat de toekomst nog onzeker is en de situatie op ieder moment weer kan veranderen. We adviseren gemeente Hoeksche Waard om met ondernemers in gesprek te blijven en de situatie en behoeften op diverse momenten te peilen, afhankelijk van hoe de coronacrisis zich voortzet. Ondernemers hebben aangegeven deze inzet van de gemeente zeer te waarderen.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Het coronavirus houdt de samenleving al meer dan een half jaar bezig. Dat de gevolgen van de coronacrisis groot zijn dat weten we, en dit geldt ook zeker voor ondernemers. Wat de precieze gevolgen zijn van de coronacrisis voor de ondernemers in Hoeksche Waard is een lastige vraag, want de crisis is nog niet ten einde en veel is nog onduidelijk. Wel weten we dat maatregelen die de Rijksoverheid inzet om de verspreiding van het virus in te dammen, diep ingrijpen op het ondernemerschap in Nederland en dus ook in de Hoeksche Waard. Zo kunnen ondernemers onder andere te maken krijgen met verplichte sluiting, het wegvallen van opdrachten en derving van omzet.

Gemeente Hoeksche Waard vindt het belangrijk om de vinger aan de pols te houden bij haar ondernemers en inzicht te krijgen in de impact die de coronacrisis heeft. De gemeente heeft Het PON & Telos daarom gevraagd een tweede peiling onder ondernemers uit te zetten om de gevolgen van de coronacrisis voor ondernemers in haar gemeente in beeld te brengen. Dit onderzoek is een vervolg op de eerste meting die in mei 2020 is uitgezet. In dit onderzoek herhalen we een aantal vragen uit de eerste meting en leggen we ondernemers nieuwe vragen voor.

De resultaten van deze peiling geven opnieuw inzicht in de impact en de financiële schade van de coronacrisis. Ondernemers zijn opnieuw gevraagd naar welke maatregelen ze hebben getroffen en of ze gebruik hebben gemaakt van een van de regelingen van de landelijke steunpakketten. Daarnaast geven de resultaten inzicht in de bekendheid met het lokale steunpakket en de ondersteuning- en informatiebehoefte van ondernemers. Tot slot zijn ondernemers gevraagd naar hun zorgen, wendbaarheid, kansen voor de onderneming en toekomstverwachting.

1.2 Onderzoeksmethodiek

Het PON & Telos heeft in samenwerking met gemeente Hoeksche Waard opnieuw een online vragenlijst uitgezet onder ondernemers in de gemeente. Bij de tweede meting zijn alle ondernemers in gemeente Hoeksche Waard per brief benaderd om deel te nemen aan het onderzoek. De adreslijst is door de gemeente samengesteld op basis van een adreslijst van de Kamer van Koophandel. Daarnaast heeft gemeente Hoeksche Waard het onderzoek kenbaar gemaakt via verschillende sociale media kanalen.

Omdat we bij een tweede meting een meer diverse groep ondernemers wilden bereiken dan bij de eerste meting, hebben we voor deze combinatie van wervingsmethoden gekozen. Net als bij de eerste meting hebben we gewerkt met een open toegankelijke link. Anders dan bij de eerste meting zijn alle ondernemers in gemeente Hoeksche Waard per brief door de gemeente Hoeksche Waard uitgenodigd. Het onderzoek stond uit van maandag 2 tot en met zondag 15 november.

Van de in totaal 7.608 uitgenodigde ondernemers die gevestigd zijn in gemeente Hoeksche Waard, namen 532 ondernemers (7%) deel aan het onderzoek. Met een respons van 532 kunnen we betrouwbare inzichten geven over de gevolgen van de coronacrisis voor ondernemers in gemeente Hoeksche Waard. Net als bij de eerste meting kiezen we ervoor om de resultaten niet te wegen¹. We presenteren de resultaten zoals die door respondenten zijn ingevuld. In de onderstaande paragraaf leest u de achtergrondkenmerken van de respondenten van dit onderzoek.

1.3 Achtergrond van de respondenten

Tabel 1 Respondenten naar aantal werkzame personen per onderneming

	n	%
Werkzame personen: 1 (zzp'er)	303	57
Werkzame personen: 2 t/m 9	169	32
Werkzame personen: 10 t/m 49	48	9
Werkzame personen: 50 of meer	12	2
Totaal	532	100

57% van de respondenten is zelfstandig ondernemer zonder personeel. Bij 32% van de respondenten zijn 2 t/m 9 personen in de onderneming werkzaam. Bij 9% zijn 10 t/m 49 personen werkzaam en bij 2% 50 personen of meer.

Zoals verwacht is de groep respondenten meer divers dan bij de eerste meting. In de tweede meting is de groep zelfstandigen zonder personeel aanzienlijk groter dan bij de eerste meting (toen 42%). Het aandeel respondenten met 2 t/m 9 personen in de onderneming werkzaam was in de eerste meting iets groter (41%). Respondenten met 10 t/m 49 werkzame personen (toen 13%) en met 50 of meer werkzame personen (toen 4%) zijn in vergelijkbare mate vertegenwoordigd. Het beeld van de tweede meting sluit beter aan bij de daadwerkelijke verdeling naar grootteklasse van ondernemers in Hoeksche Waard².

¹ Weging is een rekenkundige manier om uit een niet representatieve respons een algemeen gemiddelde te berekenen die voor de populatie geldt.

² Volgens het LISA vestigingsregister is de verdeling: 62% zzp'er, 32% 2-9 werkzame personen, 7% 10-49 werkzame personen en 1% 50 werkzame personen of meer.

Tabel 2 Onder welke sector valt de hoofdactiviteit van uw onderneming?

	n	%
Advisering, onderzoek en overige specialistische zakelijke dienstverlening	82	15
Groot- en detailhandel	72	14
Cultuur, sport en recreatie	44	8
Informatie en communicatie	42	8
Gezondheids- en welzijnszorg	38	7
Industrie	33	6
Logies-, maaltijd- en drankverstrekking (o.a. Horeca)	32	6
Bouwnijverheid	29	5
Verhuur van roerende goederen en overige zakelijke dienstverlening	21	4
Overige persoonlijke dienstverlening	20	4
Land- en tuinbouw, bosbouw en visserij	20	4
Vervoer en opslag	20	4
Financiële instellingen	12	2
Verhuur en handel in onroerend goed	6	1
Onderwijs	4	1
Productie en distributie van en handel in elektriciteit, aardgas, stoom en gekoelde lucht	1	0
Winning van delfstoffen	0	0
Andere sector	56	11
Totaal	532	100

Ondernemers uit verschillende sectoren hebben (weer) deelgenomen aan de enquête. De grootste groep is werkzaam in de sector advisering, onderzoek en overige specialistische zakelijke dienstverlening (15%), gevolgd door groot- en detailhandel (14%). Ook ondernemers in de sector cultuur, sport en recreatie (8%), informatie en communicatie (8%), gezondheids- en welzijnszorg (7%), industrie (6%) en horeca (6%) zijn met meer dan 30 respondenten per sector vertegenwoordigd.

11% van de respondenten, geeft aan in een andere sector werkzaam te zijn dan de genoemde categorieën. Deze groep is divers en bestaat onder andere uit ondernemers die werkzaam zijn in de scheepvaart, kledingreparatie, diervoorzorging, reparaties zakelijke dienstverlening, interim management, installatie techniek, taxibranche en loopbaancoaching. De gemeente heeft separaat aan dit onderzoek een overzicht ontvangen met alle toelichtingen op de categorie 'andere sector'.

1.4 Leeswijzer

In deze rapportage zijn de resultaten weergegeven van de tweede meting die Het PON & Telos heeft uitgevoerd voor gemeente Hoeksche Waard over de gevolgen van het coronavirus voor ondernemers.

In hoofdstuk 2 presenteren we de resultaten in tabelvorm met een korte beschrijving. We tonen het gemiddelde van de resultaten voor alle ondernemers die de enquête hebben ingevuld. Daarnaast maken we voor iedere vraag een uitsplitsing van de resultaten naar ondernemingen op basis van het aantal werkzame personen (tabel 1). Het aantal respondenten per categorie is echter te klein om betrouwbare uitspraken te kunnen doen. De uitsplitsingen naar aantal werkzame personen dienen daarom als *indicatief* te worden geïnterpreteerd. Ook bij het interpreteren van de percentages dient u rekening te houden met kleinere aantallen. Dit geldt met name voor de ondernemingen met 10 t/m 50 werkzame personen (n=48) en ondernemingen met 50 of meer werkzame personen (n=12). Eventuele verschillen ten opzichte van de eerste meting in mei beschrijven we.

Opmerking bij de tabellen:

- De resultaten worden in percentages (%) gepresenteerd.
- De 'n' staat voor het aantal respondenten dat de vraag heeft ingevuld.
- Door afrondingsverschillen komt het totaal in een tabel niet altijd exact op 100% uit maar soms op 99% en soms op 101%.

2 Resultaten

2.1 Impact van de coronacrisis

Tabel 3 Vraag 3: Hoe groot is de impact van het coronavirus op uw onderneming tot nu toe?* (%)

	Alle ondernemers (n=532)	Zzp'ers (n=303)	2 t/m 9 werkzame pers. (n=169)	10 t/m 49 werkzame pers. (n=48)	50 of meer werkzame pers. (n=11)
Zeer groot	20	22	17	17	17
Groot	23	21	24	19	50
Matig	29	28	31	38	8
Niet of nauwelijks	26	25	26	27	25
Ik weet het (nog) niet	3	3	2	0	0

*De uitsplitsingen naar aantal werkzame personen, dienen vanwege de lagere aantallen als indicatief te worden geïnterpreteerd. Dit geldt met name voor ondernemingen met 50 of meer werkzame personen.

Ruim vier op de tien respondenten (43%) geven aan dat de impact van het coronavirus op hun onderneming (zeer) groot is. Een kwart (26%) geeft aan dat het coronavirus geen of nauwelijks impact heeft op hun onderneming.

Voor bedrijven met 50 personen of meer werkzaam lijkt de impact minder vaak als matig te worden ervaren dan bij de kleinere bedrijven. 8 van de 11 bedrijven (67%) geven aan de impact van het coronavirus op hun onderneming tot nu toe (zeer) groot is.

Ondernemers lijken de impact van de coronacrisis op hun onderneming ten tijde van deze meting, in november, als minder groot te ervaren dan tijdens de eerste meting in mei. Dit geldt zowel voor de zzp'ers als kleinere en grotere ondernemingen.

Tabel 4 Vraag 4: De impact op mijn onderneming bestaat uit:* (%)
(meerdere antwoorden mogelijk)

	Alle ondernemers (n=381)	Zzp'ers (n=216)	2 t/m 9 werkzame pers. (n=121)	10 t/m 49 werkzame pers. (n=35)	50 of meer werkzame pers. (n=9)	
Wegvallen vraag / afzet / markt / opdrachten	67		71	59	74	33
Derving van omzet	54		55	51	63	56
Lagere/ vertraagde aanmelding van klanten	33		33	31	34	22
Verlies van bestaande klanten	30		34	30	14	11
Tekort aan financiële middelen	25		25	28	17	11
Verplichte sluiting door maatregelen overheid	21		20	20	26	22
Vertraging bestaande orders	16		12	21	31	11
Geannuleerde kritieke vergaderingen / evenementen en/of internationale reizen	13		12	13	26	11
Gebrek aan voorraad / leveranciers	7		4	11	14	0
Moeilijkheden om financiering te krijgen	6		4	8	6	22
HRM-problemen zoals veiligheid van medewerkers en ziek personeel	4		-	4	23	33
Geen personeel voorhanden	3		1	2	14	0
Iets anders	8		7	8	6	11
Geen van bovenstaande	2		2	2	3	11

*Deze vraag is alleen gesteld aan ondernemers die aangeven dat de impact van het coronavirus op hun onderneming, matig tot zeer groot is.

**De uitsplitsingen naar aantal werkzame personen, dienen vanwege de lagere aantallen als indicatief te worden geïnterpreteerd. Dit geldt met name voor ondernemingen met 50 of meer werkzame personen.

Wanneer we doorvragen naar wat precies de impact is voor de onderneming, dan zien we dat voor 67% de vraag, afzet, markt en/of opdrachten zijn weggevallen. Voor 54% van de respondenten bestaat de impact onder andere uit derving van de omzet. Daarnaast geven vrij veel respondenten aan dat de impact voor hen bestaat uit lagere/ vertraagde aanmelding van klanten (33%), verlies van bestaande klanten (30%), tekort aan financiële middelen (25%) en verplichte sluiting (21%).

8% geeft aan dat de impact (ook) uit 'iets anders' bestaat en licht dit toe. Onder andere wordt genoemd dat men andere werkzaamheden doet voor klanten, op een andere manier moet werken (grotendeels vanuit huis). Dit maakt het werken in sommige gevallen lastiger; het zorgt bijvoorbeeld voor afstemmingsverlies in projecten en maakt het lastig om te netwerken. Twee ondernemers ervaren juist een toename van de vraag. Een enkeling licht toe zijn of haar onderneming te hebben moeten beëindigen.

Zzp'ers en ondernemingen met 2 t/m 9 werkzame personen hebben vaker dan de grotere ondernemingen met het verlies van bestaande klanten te maken. Ook hebben zij iets vaker te maken met een tekort aan financiële middelen. Ondernemingen met 10 t/m 49 werkzame personen hebben iets vaker te maken met derving van omzet, vertraging van bestaande orders, geannuleerde vergaderingen/evenementen/reizen en geen personeel voor handen. Ook hebben ze (daarnaast) vaker te maken met het wegvallen van vraag en opdrachten te maken. Dit laatste geldt ook voor zzp'ers. De grotere ondernemingen hebben vaker HRM-problemen zoals veiligheid van de medewerkers en ziek personeel.

Dit beeld is vergelijkbaar met het beeld dat we in mei ophaalden. Ook toen hadden de meeste ondernemers te maken met het wegvallen van de vraag en opdrachten en derving van omzet. Het aandeel respondenten waarbij de impact bestaat uit een tekort aan financiële middelen en verplichte sluiting door maatregelen van de overheid lijkt in de tweede meting iets kleiner te zijn dan in de eerste meting. Daarentegen heeft een groter aandeel respondenten in de tweede meting te maken met lagere/vertraagde aanmelding van klanten. Ook zien we specifiek bij de grotere ondernemingen dat zij bij de tweede meting iets vaker HRM-problemen ondervinden ten opzichte van de eerste meting. Dit beeld past bij de dringende adviezen van de Rijksoverheid om thuis te blijven bij verkoudheidsklachten.

Tabel 5 Vraag 5: In hoeverre heeft u zicht op de financiële impact van de coronacrisis op uw onderneming? (%)

	Alle ondernemers (n=532)	Zzp'ers (n=303)	2 t/m 9 werkzame pers. (n=169)	10 t/m 49 werkzame pers. (n=48)	50 of meer werkzame pers. (n=12)
Veel zicht	40	44	32	44	67
Redelijk veel zicht	36	33	41	35	33
Enig zicht	16	16	17	17	0
Geen zicht	8	8	11	4	0

*De uitsplitsingen naar aantal werkzame personen, dienen vanwege de lagere aantallen als indicatief te worden geïnterpreteerd. Dit geldt met name voor ondernemingen met 50 of meer werkzame personen.

Drie kwart van de respondenten (76%) heeft redelijk veel, tot veel zicht op de financiële impact van de coronacrisis op hun onderneming. 8% heeft hier geen zicht op.

De 12 ondernemingen met 50 of meer werkzame personen geven allen aan hier (redelijk) veel zicht op te hebben. De kleinere ondernemingen (zzp'ers en 2 t/m 9 werkzame personen) lijken hier iets minder zicht op te hebben.

Toelichting van respondenten:

Ondernemers die veel of redelijk veel zicht hebben op de financiële impact van de coronacrisis lichten toe dat ze de financiële gegevens van hun onderneming strak bijhouden en goed inzicht in de boekhouding hebben. Ondernemers die weinig last hebben van de coronacrisis geven veelal aan redelijk tot veel zicht op de financiële impact te hebben. Ook ondernemers die juist veel last hebben van de coronacrisis en hun werk niet goed kunnen uitvoeren (o.a. ondernemers werkzaam in de evenementensector en leveranciers aan horeca) geven veelal aan veel zicht te hebben omdat inkomsten stil liggen.

Ondernemers die enig of geen zicht op de financiële impact van de coronacrisis hebben, lichten toe dat het door de onzekere situatie lastig is om een goede inschatting van de impact te maken. Het coronavirus en de daarmee samenhangende maatregelen van de overheid zijn onvoorspelbaar. Dit maakt het lastig om te plannen. Sommige ondernemers merken dat klanten door de situatie voorzichtiger zijn en vinden het moeilijk om in te schatten wanneer dit weer verandert.

2.2 Financiële schade

Tabel 6 Vraag 6: Hoe hoog schat u de totale financiële schade van uw onderneming als gevolg van de coronacrisis in, tot en met 31 december 2020? (%)

	Alle ondernemers (n=526)	Zzp'ers (n=303)	2 t/m 9 werkzame pers. (n=167)	10 t/m 49 werkzame pers. (n=46)	50 of meer werkzame pers. (n=11)
Geen	20	20	19	24	18
Tot €5.000	16	22	10	4	0
€5.000 tot €10.000	14	18	10	4	9
€10.000 tot €25.000	13	17	8	9	18
€25.000 tot €50.000	10	9	16	0	0
€50.000 tot €75.000	5	5	5	9	0
€75.000 tot €100.000	5	4	7	11	0
€100.000 tot €250.000	4	1	6	15	0
€250.000 tot €500.000	2	0	3	11	9
€500.000 tot €1.000.000	1	0	1	7	18
Meer dan €1.000.000	0	0	0	0	18
Ik weet het (nog) niet	8	5	14	4	9

*De uitsplitsingen naar aantal werkzame personen, dienen vanwege de lagere aantallen als indicatief te worden geïnterpreteerd. Dit geldt met name voor ondernemingen met 50 of meer werkzame personen.

De ingeschatte bedragen van de totale financiële schade van de onderneming als gevolg van de coronacrisis zijn zeer divers. 20% van de respondenten schat in 2020 geen financiële schade te hebben als gevolg van de coronacrisis.

Drie op de tien respondenten schatten de financiële schade in op een bedrag tot € 10.000. Bijna een kwart (23%) schat de schade tussen de €10.000 en €50.000 in. Daarnaast schat 14% hun financiële schade in tussen de €50.000 en €250.000 en 3% op 250.000 of meer.

Kijk we de naar de resultaten van de antwoorden op basis van het aantal werkzame personen, dan zien we dat de bedragen hoger worden naarmate het aantal werkzame personen toeneemt. Dat ligt in de lijn der verwachting, omdat deze bedrijven ook vaak een grotere omzet hebben dan kleine bedrijven en zzp'ers. Het aandeel dat verwacht geen financiële schade op te lopen verschilt niet veel tussen de verschillende ondernemingen. Wel zien we dat ondernemingen met 2 t/m 9 werkzame personen iets vaker aangeven het (nog) niet te weten.

Tabel 7 Vraag 7: Wanneer komt u, op basis van uw huidige inschatting, in financiële problemen? (%)

	Alle ondernemers (n=475)	Zzp'ers (n=271)	2 t/m 9 werkzame pers. (n=151)	10 t/m 49 werkzame pers. (n=42)	50 of meer werkzame pers. (n=11)
Ik zit nu al in de financiële problemen	9	12	7	2	9
Binnen 2 weken	0	0	1	0	9
Over 2 tot 4 weken	2	2	4	0	0
Over 1 tot 2 maanden	4	3	5	7	0
Over 2 maanden of later	8	6	13	5	0
Niet	39	40	33	45	73
Ik weet het (nog) niet	37	37	38	40	9

*De uitsplitsingen naar aantal werkzame personen, dienen vanwege de lagere aantallen als indicatief te worden geïnterpreteerd. Dit geldt met name voor ondernemingen met 50 of meer werkzame personen.

9% van de respondenten geeft aan dat zij op dit moment al in de financiële problemen zitten. 39% geeft aan niet te verwachten in financiële problemen te komen. Voor 37% van de respondenten is het op dit moment nog onduidelijk of en wanneer zij in de financiële problemen zullen komen.

Ondernemingen met 50 of meer werkzame personen geven vaker aan dat zij niet verwachten in de financiële problemen te komen. Ondernemingen met 2 t/m 9 werkzame personen schatten iets vaker in om over 2 maanden of later in de financiële problemen te komen.

Ten tijde van de tweede meting in november, geven meer respondenten aan te verwachten niet in de financiële problemen te komen ten opzichte van de eerste meting in mei. Tijdens de eerste meting leken meer ondernemers in te schatten over 2 maanden of later in de financiële problemen te komen.

Tabel 8 Heeft u steun of hulp gezocht bij anderen in de afgelopen maanden?
(%)

	Alle ondernemers (n=520)	Zzp'ers (n=299)	2 t/m 9 werkzame pers. (n=165)	10 t/m 49 werkzame pers. (n=45)	50 of meer werkzame pers. (n=11)	
Ja	37		36	39	40	36
Nee	63		64	61	60	64

*De uitsplitsingen naar aantal werkzame personen, dienen vanwege de lagere aantallen als indicatief te worden geïnterpreteerd. Dit geldt met name voor ondernemingen met 50 of meer werkzame personen.

37% van de respondenten heeft in de afgelopen maanden hulp of steun gezocht bij anderen. We zien hier geen grote verschillen tussen de grootte van de ondernemingen.

Tabel 9 Zo ja, bij wie heeft u hulp of steun gezocht? (meerdere antwoorden mogelijk) (%)

	Alle ondernemers (n=194)	Zzp'ers (n=108)	2 t/m 9 werkzame pers. (n=64)	10 t/m 49 werkzame pers. (n=18)	50 of meer werkzame pers. (n=4)	
Bij de landelijke overheid	47		35	64	56	75
Bij de gemeente	28		30	27	28	0
Bij mijn accountant	26		19	31	50	25
Bij familie of vrienden	25		30	22	11	25
Bij de bank	9		3	11	28	75
Bij iets/iemand anders	12		13	13	5	0

*De uitsplitsingen naar aantal werkzame personen, dienen vanwege de lagere aantallen als indicatief te worden geïnterpreteerd. Dit geldt met name voor ondernemingen met 50 of meer werkzame personen.

Van de respondenten die in de afgelopen maanden hulp of steun hebben gezocht, hebben de meesten hulp of steun bij de overheid gezocht: 47% bij de landelijke overheid, 28% bij de gemeente. Daarnaast heeft een kwart (ook) hulp of steun gezocht bij familie of vrienden (25%) en/of bij accountant (26%). Een deel van deze respondenten heeft (daarnaast) bij een andere partij of iemand anders hulp gezocht. Onder andere bij collega bedrijven, andere adviseurs en hun eigen partner.

De grotere ondernemingen hebben vaker hulp of steun gezocht bij de landelijke overheid. Zzp'ers hebben dit minder vaak gedaan (35%). Zij hebben vaker hulp bij familie of vrienden gezocht en bij de gemeente (beide 30%).

Toelichting van respondenten:

Ondernemers hebben bij overheden (landelijk en lokaal) en de bank met name financiële hulp en steun gezocht. Respondenten lichten toe dat ze een aanvraag hebben gedaan voor een of meerdere specifieke regelingen uit de landelijke steunpakketten en/of extra krediet bij de bank hebben aangevraagd.

Respondenten hebben bij hun accountant steun gezocht voor zakelijk advies. Met name ook om te kijken welke van de (overheids)regelingen voor de onderneming van toepassing zijn.

Bij familie en vrienden zoekt men met name mentale steun. Ook wordt bij hen advies ingewonnen. In sommige gevallen wordt hen ook om financiële ondersteuning gevraagd of om hulp in het levensonderhoud (bijvoorbeeld dagelijkse boodschappen).

2.3 2^e en 3^e landelijk noodsteunpakket

Tabel 10 Vraag 9: Heeft u een aanvraag gedaan voor een van de landelijke steunmaatregelen uit het 2e noodsteunpakket (1 juni tot 1 oktober)? (meerdere antwoorden mogelijk) (%)

	Alle ondernemers (n=517)	Zzp'ers (n=298)	2 t/m 9 werkzame pers. (n=164)	10 t/m 49 werkzame pers. (n=45)	50 of meer werkzame pers. (n=10)
Ja, voor de Noodmaatregel Overbrugging voor Werkgelegenheid (NOW)	9	2	16	24	40
Ja, voor de Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo)	8	8	6	11	0
Ja, voor de tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL)	7	4	11	11	10
Ja, voor belastingmaatregelen (uitstel betaling belasting, verlaging invorderingsrente en betalingsregeling)	5	3	8	9	10
Ja, voor een andere regeling	2	2	1	2	10
Ja, voor Coronakrediet en garanties (BMKB, GO, KKC, Qredits)	1	0	1	2	10
Ja, voor NL leert door	0	0	0	0	0
Nee	82	88	75	71	60

*De uitsplitsingen naar aantal werkzame personen, dienen vanwege de lagere aantallen als indicatief te worden geïnterpreteerd. Dit geldt met name voor ondernemingen met 50 of meer werkzame personen.

18% van de respondenten heeft een aanvraag gedaan voor een of meerdere landelijke steunmaatregelen uit het 2^e noodsteunpakket (1 juni tot 1 oktober). 82% heeft hier geen aanvraag voor ingediend. Met name de Noodmaatregel Overbrugging voor Werkgelegenheid (NOW), de Tijdelijke overbruggingsregeling voor zelfstandig ondernemers (Tozo) en de Tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL) zijn aangevraagd.

De grotere ondernemingen hebben vaker een aanvraag voor een van de regelingen uit het 2^e noodsteunpakket gedaan dan zzp'ers.

Tabel 11 Vraag 10: Heeft u een beroep gedaan, of gaat u een beroep doen, op de financiële regelingen uit het 3e steun- en herstellpakket? (%)

	Alle ondernemers (n=515)	Zzp'ers (n=296)	2 t/m 9 werkzame pers. (n=164)	10 t/m 49 werkzame pers. (n=45)	50 of meer werkzame pers. (n=10)
Ja, voor de Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo)	8	8	8	11	0
Ja, voor de tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL)	7	3	12	16	10
Ja, voor de Noodmaatregel Overbrugging voor Werkgelegenheid (NOW)	6	0	13	18	30
Ja, voor een andere regeling	4	5	2	2	0
Ja, voor NL leert door	1	0	1	0	0
Ja, voor Coronakrediet en garanties (BMKB, GO, KKC, Qredits)	1	0	2	4	10
Nee, dat heb ik niet gedaan/ga ik niet doen	82	85	78	78	70

*De uitsplitsingen naar aantal werkzame personen, dienen vanwege de lagere aantallen als indicatief te worden geïnterpreteerd. Dit geldt met name voor ondernemingen met 50 of meer werkzame personen.

18% van de respondenten heeft en beroep gedaan, of gaat een beroep doen, op een of meerdere financiële regelingen uit het 3^e steun- en herstellpakket (vanaf 1 oktober). We zien hier eenzelfde beeld als bij het 2^e noodsteunpakket (tabel 10).

De grotere ondernemingen hebben vaker een beroep gedaan op de financiële regelingen uit het 3^e steun- en herstellpakket, of verwachten dit nog te gaan doen.

Wanneer we kijken naar de resultaten uit de eerdere meting in mei, dan zien we dat een veel groter aandeel ondernemers een aanvraag voor een of meerdere regelingen uit het 1^e noodsteunpakket heeft gedaan, dan voor een regeling uit het 2^e of 3^e steunpakket.

2.4 Getroffen maatregelen door ondernemers

Tabel 12 Vraag 11: Welke (andere) maatregelen heeft u zelf de afgelopen periode genomen in het kader van de coronacrisis? (%) (meerdere antwoorden mogelijk)

	Alle ondernemers (n=513)	Zzp'ers (n=294)	2 t/m 9 werkzame pers. (n=164)	10 t/m 49 werkzame pers. (n=45)	50 of meer werkzame pers. (n=10)
Hygiënemaatregelen getroffen (zoals mondkapjes, extra handgel)	46	32	62	71	70
Coronaprotocol opgesteld en gecommuniceerd	31	19	43	51	80
Betalingen / investeringen / marketing uitstellen	26	21	30	38	20
Operationele kosten verlaagd	24	19	27	38	40
Bedrijf gesloten als gevolg van maatregelen van de overheid	15	14	16	16	10
Medewerkers naar huis gestuurd om zoveel mogelijk thuis te werken	7	1	11	20	30
Tijdelijke contracten en flex-contracten van medewerkers ontbonden	6	1	11	20	20
Bedrijf gesloten op eigen initiatief	4	5	4	4	0
Lokale steunmaatregelen aangevraagd	4	3	6	7	10
Krediet aangevraagd	3	2	2	7	20
Anders	14	16	12	7	10
Geen	27	35	19	11	20

*De uitsplitsingen naar aantal werkzame personen, dienen vanwege de lagere aantallen als indicatief te worden geïnterpreteerd. Dit geldt met name voor ondernemingen met 50 of meer werkzame personen.

De meeste respondenten hebben de afgelopen maanden in het kader van de coronacrisis (ook) andere maatregelen getroffen. Bijna de helft van de respondenten heeft hygiënemaatregelen getroffen (46%). 31% heeft een coronaprotocol opgesteld en gecommuniceerd. Een kwart heeft betalingen uitgesteld (26%) en operationele kosten verlaagd (24%). Ruim een kwart van de respondenten heeft daarentegen geen (extra) maatregelen getroffen (27%). 6% heeft tijdelijke contracten en flex-contracten van medewerkers ontbonden. Het aantal medewerkers dat respondenten hebben moeten ontslaan varieert van 1 tot 75.

14% geeft aan andere maatregelen te hebben getroffen. Een aantal ondernemers hebben alternatieve diensten aangeboden en andere werkzaamheden gedaan, of zijn zelfs in een andere branche gaan werken om meer inkomsten te genereren. Sommige ondernemers hebben meer acquisitie gedaan en reclame gemaakt. Anderen hebben juist op dit type kosten bezuinigd. Verschillende ondernemers werken vanuit huis en bieden hun diensten online, op afstand aan. Enkele ondernemers zijn meer gaan werken of hebben een extra (parttime) baan erbij genomen.

Zzp'ers hebben minder vaak maatregelen genomen. De grotere ondernemingen (10 t/m 49 werkzame personen en 50 of meer werkzame personen) hebben vaker hygiënemaatregelen getroffen en een coronaprotocol opgesteld en gecommuniceerd. Ook hebben ze vaker operationele kosten verlaagd, medewerkers naar huis gestuurd om thuis te werken en tijdelijke contracten en flex-contracten van medewerkers ontbonden.

De resultaten van de eerste meting zijn vergelijkbaar met de resultaten van deze meting in november. Iets meer respondenten lijken hygiënemaatregelen getroffen te hebben (zoals mondkapjes, extra handgel) ten opzichte van de meting in mei.

2.5 Lokaal steunpakket voor ondernemers

Tabel 13 Vraag 12: Gemeente Hoeksche Waard heeft een lokaal steunpakket opgezet voor ondernemers. Kunt voor de regelingen die op dit moment nog lopen aangeven in hoeverre u hier bekend mee bent? (%)

Adviesvouchers, in te zetten voor financieel advies, business coaching of ondersteuning bij problemen met verhuurder	Alle ondernemers (n=512)	Zzp'ers (n=294)	2 t/m 9 werkzame pers. (n=164)	10 t/m 49 werkzame pers. (n=45)	50 of meer werkzame pers. (n=9)
Ja, ik ben hier bekend mee	23	20	24	38	22
Nee ik ben hier niet bekend mee	77	80	76	62	78

*De uitsplitsingen naar aantal werkzame personen, dienen vanwege de lagere aantallen als indicatief te worden geïnterpreteerd. Dit geldt met name voor ondernemingen met 50 of meer werkzame personen.

Noodsteun voor ondernemers, verenigingen en stichtingen	Alle ondernemers (n=512)	Zzp'ers (n=294)	2 t/m 9 werkzame pers. (n=164)	10 t/m 49 werkzame pers. (n=45)	50 of meer werkzame pers. (n=9)
Ja, ik ben hier bekend mee	30	29	29	36	33
Nee ik ben hier niet bekend mee	70	71	71	64	67

*De uitsplitsingen naar aantal werkzame personen, dienen vanwege de lagere aantallen als indicatief te worden geïnterpreteerd. Dit geldt met name voor ondernemingen met 50 of meer werkzame personen.

(Ruim) een kwart van de respondenten is bekend met het lokale steunpakket van gemeente Hoeksche Waard. 23% is bekend met de adviesvouchers, 30% is bekend met de noodsteun voor ondernemers, verenigingen en stichtingen.

Ondernemingen met 10 t/m 49 werkzame personen zijn het meest bekend met de lokale steunmaatregelen.

2.6 Ondersteuningsbehoefte en informatievoorziening

We hebben ondernemers gevraagd: ‘Hoe kan gemeente Hoeksche Waard ondernemers ondersteunen in de coronacrisis?’ De antwoorden op deze vraag zijn zeer divers van aard. Er worden goede en creatieve ideeën door respondenten aangedragen. We hebben hieronder een opsomming gemaakt van een aantal zaken waarmee gemeente Hoeksche Waard haar ondernemers zou kunnen ondersteunen:

- Stimuleren en promoten van lokale ondernemers: o.a. door vraag en aanbod in kaart te brengen, een plek te creëren waar Hoeksche Waardse ondernemers zich kunnen presenteren en waar inwoners lokale ondernemers weten te vinden, aanbestedingen lokaal te doen, lokale pr campagne.
- Financiële ondersteuning bieden (o.a. via geld, een uitkering om vaste lasten te kunnen betalen, het verlagen van gemeentelijke belastingen, maar ook bijvoorbeeld via kortingsbonnen om boodschappen te doen)
- Zakelijk advies geven (o.a. over noodsteun, huurbemiddeling, uitvoeren van werkzaamheden volgens de richtlijnen van de overheid, marketing, coaching)
- Algemene voorlichting en informatie over de bestaande steunpakketten.
- Mogelijkheden voor omscholing vergroten (bijvoorbeeld via een eigen budget of door advies te geven over andere bestaande mogelijkheden).
- Ondernemers die thuiswerken, of in het buitengebied actief zijn, voorzien van sneller internet.

Dit is een greep uit de adviezen die vaker genoemd zijn. Separaat aan deze rapportage heeft de gemeente een overzicht ontvangen met alle antwoorden op deze vraag.

Tabel 14 Vraag 14: Hoe wilt u door de gemeente op de hoogte gehouden worden over de ontwikkelingen rondom de coronacrisis? (meerdere antwoorden zijn mogelijk) (%)

	Alle ondernemers (n=504)	Zzp'ers (n=289)	2 t/m 9 werkzame pers. (n=163)	10 t/m 49 werkzame pers. (n=43)	50 of meer werkzame pers. (n=9)
Via een digitale nieuwsbrief waar ik mij voor kan aanmelden	49	44	55	49	78
Via de website van de gemeente	44	43	41	60	33
Via Het Kompas	23	24	24	19	0
Via LinkedIn	13	13	11	16	0
Via Facebook	12	13	11	9	0
Via een andere wijze	7	5	10	7	0
Via Twitter	3	3	3	0	0
Ik wil niet op de hoogte worden gehouden	8	10	6	2	0

*De uitsplitsingen naar aantal werkzame personen, dienen vanwege de lagere aantallen als indicatief te worden geïnterpreteerd. Dit geldt met name voor ondernemingen met 50 of meer werkzame personen.

De helft van de respondenten (49%) wil graag door de gemeente op de hoogte gehouden worden over de ontwikkelingen rondom de coronacrisis via een digitale nieuwsbrief. Deze ondernemers hebben hiervoor hun mailadres achtergelaten. Iets minder dan de helft wil

daarnaast (ook) via de website van de gemeente op de hoogte gehouden worden en een kwart (23%) (ook) via het Kompas. 8% van de ondernemers geeft aan niet op de hoogte gehouden te willen worden, onder hen vooral zzp'ers.

De 9 ondernemingen met 50 of meer werkzame personen willen enkel op de hoogte gehouden worden via de digitale nieuwsbrief en website van de gemeente. Zzp'ers en ondernemingen tot 50 personen willen ook via andere kanalen op de hoogte blijven.

2.7 Zorgen, wendbaarheid en kansen

Tabel 15 Vraag 15: In hoeverre maakt u zich op dit moment zorgen over de gevolgen van het coronavirus voor uw bedrijf? (%)

	Alle ondernemers (n=504)	Zzp'ers (n=289)	2 t/m 9 werkzame pers. (n=163)	10 t/m 49 werkzame pers. (n=43)	50 of meer werkzame pers. (n=9)
Heel veel zorgen	12	12	11	12	11
Veel zorgen	19	17	21	26	22
Enige zorgen	42	42	45	33	44
Geen zorgen	27	29	22	30	22

*De uitsplitsingen naar aantal werkzame personen, dienen vanwege de lagere aantallen als indicatief te worden geïnterpreteerd. Dit geldt met name voor ondernemingen met 50 of meer werkzame personen.

De respondenten zijn verdeeld over de mate waarin zij zich zorgen maken over de gevolgen van het coronavirus voor hun onderneming. 31% maakt zich (heel) veel zorgen over de gevolgen van het coronavirus voor hun bedrijf, 42% maakt zich enige zorgen en ruim een kwart (27%) maakt zich geen zorgen. Bij de uitsplitsing van de resultaten naar aantal werkzame personen zien we ook een grote mate van verdeeldheid terug.

Ten tijde van de tweede meting, in november, lijken iets meer respondenten zich zorgen te maken over de gevolgen van het coronavirus voor hun bedrijf. De mate waarin zij zich zorgen maken lijkt wel iets minder groot te zijn dan in mei.

Ondernemers die zich (heel) veel zorgen maken lichten toe dat zij zich zorgen maken omdat het onduidelijk is hoe lang de huidige situatie nog gaat duren. Dit zijn met name ondernemers die actief zijn in sectoren die hard worden geraakt door de coronacrisis (o.a. contactberoepen, evenementen of cultuursector of ondernemers die veel in het buitenland actief zijn). Met name de financiële impact van de coronacrisis leidt tot veel zorgen. Sommige ondernemers vragen zich af hoe lang ze dit nog vol houden. Er is op dit moment voor een aantal ondernemer weinig perspectief. Ze zien een terugloop in klanten en opdrachten en de buffer raakt langzaam op. De onzekerheid over de situatie maakt dat deze ondernemers zich veel zorgen maken.

De grootste groep respondenten maakt zich enige zorgen. Zij vragen zich vooral af hoe lang de crisis gaat duren en welke effecten dit uiteindelijk heeft op hun werk. Ook hier wordt de veranderlijkheid en onduidelijkheid van de situatie benoemd.

Ondernemers die zich geen zorgen maken, zijn veelal werkzaam in sectoren die niet of minder hard worden geraakt, voldoende opdrachten hebben en hun werk goed kunnen blijven doen. Een aantal ondernemers die wel last hebben van de coronacrisis lichten toe dat zij zich geen zorgen maken omdat zij het financieel nog goed kunnen bolwerken, doordat ze bijvoorbeeld een buffer hebben of nog een andere vast baan ernaast hebben. Dit zijn met name zzp'ers.

Tabel 16 Vraag 16: De situatie rondom de coronacrisis is constant in beweging. Hoe gaat u hier als ondernemer mee om? Kunt u per stelling aangeven in hoeverre u het hier mee eens of oneens bent? (%)

A. Ik pak de draad gemakkelijk op als het even tegen heeft gezeten	Alle ondernemers (n=490)	Zzp'ers (n=282)	2 t/m 9 werkzame pers. (n=157)	10 t/m 49 werkzame pers. (n=42)	50 of meer werkzame pers. (n=9)
Helemaal eens	32	31	34	29	56
Eens	53	52	54	52	44
Niet eens, niet oneens	12	11	12	14	0
Oneens	3	4	1	5	0
Helemaal oneens	1	1	1	0	0

*De uitsplitsingen naar aantal werkzame personen, dienen vanwege de lagere aantallen als indicatief te worden geïnterpreteerd. Dit geldt met name voor ondernemingen met 50 of meer werkzame personen.

B. Ik sla me makkelijk door moeilijke tijden heen	Alle ondernemers (n=485)	Zzp'ers (n=280)	2 t/m 9 werkzame pers. (n=157)	10 t/m 49 werkzame pers. (n=39)	50 of meer werkzame pers. (n=9)
Helemaal eens	18	18	16	21	44
Eens	49	50	50	38	56
Niet eens, niet oneens	25	21	29	36	0
Oneens	8	9	6	5	0
Helemaal oneens	1	2	0	0	0

*De uitsplitsingen naar aantal werkzame personen, dienen vanwege de lagere aantallen als indicatief te worden geïnterpreteerd. Dit geldt met name voor ondernemingen met 50 of meer werkzame personen.

C. Ik regel/organiseer gemakkelijk zelf hulp als dat nodig is	Alle ondernemers (n=478)	Zzp'ers (n=271)	2 t/m 9 werkzame pers. (n=157)	10 t/m 49 werkzame pers. (n=41)	50 of meer werkzame pers. (n=9)
Helemaal eens	17	17	14	22	56
Eens	53	51	57	54	44
Niet eens, niet oneens	23	23	24	22	0
Oneens	6	7	5	2	0
Helemaal oneens	2	2	1	0	0

*De uitsplitsingen naar aantal werkzame personen, dienen vanwege de lagere aantallen als indicatief te worden geïnterpreteerd. Dit geldt met name voor ondernemingen met 50 of meer werkzame personen.

D. Ik raak snel van slag als iets tegenzit of onduidelijk is	Alle ondernemers (n=461)	Zzp'ers (n=268)	2 t/m 9 werkzame pers. (n=148)	10 t/m 49 werkzame pers. (n=36)	50 of meer werkzame pers. (n=9)
Helemaal eens	2	3	2	17	0
Eens	10	10	9	14	0
Niet eens, niet oneens	21	23	20	42	0
Oneens	40	38	41	28	56
Helemaal oneens	26	25	27	0	44

*De uitsplitsingen naar aantal werkzame personen, dienen vanwege de lagere aantallen als indicatief te worden geïnterpreteerd. Dit geldt met name voor ondernemingen met 50 of meer werkzame personen.

E. Ik heb vertrouwen in de toekomst	Alle ondernemers (n=496)	Zzp'ers (n=285)	2 t/m 9 werkzame pers. (n=160)	10 t/m 49 werkzame pers. (n=42)	50 of meer werkzame pers. (n=9)
Helemaal eens	16	15	13	26	33
Eens	48	48	46	48	56
Niet eens, niet oneens	24	24	30	12	0
Oneens	10	9	11	10	0
Helemaal oneens	3	3	1	5	11

*De uitsplitsingen naar aantal werkzame personen, dienen vanwege de lagere aantallen als indicatief te worden geïnterpreteerd. Dit geldt met name voor ondernemingen met 50 of meer werkzame personen.

85% van de respondenten pakt de draad gemakkelijk op als het even heeft tegen gezeten en 67% slaat zich makkelijk door moeilijke tijden heen. Bijna drie kwart (70%) regelt of organiseert makkelijk hulp als dat nodig is. 12% raakt snel van slag als iets tegenzit of onduidelijk is. Circa een kwart van de respondenten beantwoordt de stellingen, met uitzondering van de eerste stelling, neutraal.

Vragen we ondernemers naar de mate van vertrouwen in de toekomst dan zien we dat 64% (veel) vertrouwen heeft in de toekomst. 13% heeft (heel) weinig vertrouwen in de toekomst.

Ondernemingen met 10 t/m 49 werkzame personen geven iets minder vaak aan de draad gemakkelijk op te pakken wanneer het even heeft tegengezeten en zich makkelijk door moeilijke tijden heen te slaan. Ook geven ze vaker aan sneller van slag te raken als iets tegen zit. Daarentegen hebben ze juist wel vaker dan kleinere ondernemingen vertrouwen in de toekomst. De 9 ondernemers met 50 of meer werkzame personen beantwoorden de stellingen het meest positief.

Tabel 17 Vraag 17: Heeft u in de afgelopen maanden wel eens overwogen om te stoppen met uw onderneming? (%)

	Alle ondernemers (n=503)	Zzp'ers (n=289)	2 t/m 9 werkzame pers. (n=162)	10 t/m 49 werkzame pers. (n=43)	50 of meer werkzame pers. (n=9)
Ja, vaak	6	7	3	2	11
Ja, regelmatig	8	6	10	9	0
Ja, soms	22	22	23	21	0
Nee, nooit	65	65	64	67	89

*De uitsplitsingen naar aantal werkzame personen, dienen vanwege de lagere aantallen als indicatief te worden geïnterpreteerd. Dit geldt met name voor ondernemingen met 50 of meer werkzame personen.

De meeste respondenten (65%) hebben nooit overwogen om te stoppen. 14% van de respondenten heeft dit wel regelmatig tot vaak overwogen.

We zien geen grote verschillen in de uitsplitsingen van de resultaten naar het aantal werkzame personen. 8 van de 9 ondernemers met 50 of meer werkzame personen hebben nooit overwogen te stoppen, 1 ondernemer heeft dit wel vaak overwogen (door de lage aantallen komt dit uit op 11%).

Tabel 18 Vraag 18: Ondanks alle negatieve effecten van de crisis, zijn er voor uw onderneming misschien ook kansen. Welke kansen ziet u op dit moment voor uw onderneming? (meerdere antwoorden mogelijk) (%)

	Alle ondernemers (n=502)	Zzp'ers (n=289)	2 t/m 9 werkzame pers. (n=161)	10 t/m 49 werkzame pers. (n=43)	50 of meer werkzame pers. (n=9)
Productaanpassing / aanbieden van producten of diensten die passen bij de situatie	26	22	26	44	33
Meer digitaal / online werken	24	25	22	23	33
Nieuwe doelgroep	19	17	23	21	11
Anders organiseren	13	12	10	26	11
Verduurzamen van mijn onderneming	5	4	5	9	11
Iets anders	8	6	9	12	33
Geen kansen	21	22	21	9	11
Weet ik niet	19	20	17	19	11

*De uitsplitsingen naar aantal werkzame personen, dienen vanwege de lagere aantallen als indicatief te worden geïnterpreteerd. Dit geldt met name voor ondernemingen met 50 of meer werkzame personen.

Ongeveer zes op de tien respondenten zien ook kansen voor hun onderneming door de coronacrisis. Een kwart ziet kansen voor het aanbieden van producten of diensten die passen bij de situatie (26%) en meer digitaal werken (24%). 19% ziet kansen in een nieuwe doelgroep. 8% ziet ook andere kansen. Deze ondernemers gebruiken deze periode bijvoorbeeld om de organisatie te vernieuwen, te investeren, voor opleidingen of om uitgestelde werkzaamheden in te halen. 21% van de respondenten ziet geen kansen, 19% weet het niet.

De grotere ondernemingen (met 10 t/m 49 werkzame personen of 50 of meer werkzame personen) zien vaker kansen voor hun onderneming dan de kleinere ondernemingen.

Respondenten die geen kansen zien lichten toe dat het werken tijdens de coronacrisis voor hen lastig is omdat de sector stil ligt (o.a. evenementensector, horeca) of omdat hun beroep alleen met fysiek contact, of beter met fysiek contact, kan worden uitgevoerd. Andere respondenten lichten toe dat ze wel kansen zien omdat ze zaken, wel noodgedwongen, nu anders oppakken door bijvoorbeeld hun aanbod uit te breiden, aanbod digitaal aan te bieden, een nieuwe doelgroep bereiken of reistijd beperken door online te vergaderen.

Tabel 19 Vraag 19: Hoe zou u uw verwachting rondom deze coronacrisis willen typeren? (%)

	Alle ondernemers (n=501)	Zzp'ers (n=289)	2 t/m 9 werkzame pers. (n=160)	10 t/m 49 werkzame pers. (n=43)	50 of meer werkzame pers. (n=9)	
De coronacrisis bedreigt het voortbestaan van mijn bedrijf	16		18	15	12	11
De coronacrisis zal sterke impact hebben op mijn bedrijf, maar zal niet leiden tot een faillissement	25		24	24	30	33
De coronacrisis zal matige impact hebben op mijn bedrijf	25		23	29	19	33
De coronacrisis zal niet of nauwelijks impact hebben op mijn bedrijf	19		20	16	23	0
De coronacrisis biedt voor mijn bedrijf vooral kansen	7		6	9	7	22
Anders	2		1	3	7	0
Ik weet het (nog) niet	7		8	5	2	0

*De uitsplitsingen naar aantal werkzame personen, dienen vanwege de lagere aantallen als indicatief te worden geïnterpreteerd.

Een kwart van de respondenten verwacht dat de coronacrisis een sterke impact zal hebben op hun bedrijf, maar niet zal leiden tot een faillissement. Voor eveneens een kwart zal de coronacrisis matige impact hebben. 16% verwacht echter dat de coronacrisis het voortbestaan van hun bedrijf zal bedreigen. 7% weet (nog) niet wat de invloed zal zijn van de coronacrisis op hun bedrijf.

We zien geen eenduidige verschillen in de uitsplitsing van de resultaten naar aantal werkzame personen.

Ten tijde van de tweede meting, in november, zien we een iets positiever beeld ten opzichte van de eerste meting in mei. Het aandeel respondenten dat aangeeft dat de coronacrisis matige, of zelfs niet of nauwelijks impact zal hebben op hun bedrijf is iets toegenomen. We zien dit beeld echter niet terug bij de grotere ondernemingen (met 50 of meer werkzame personen).

Tabel 20 Vraag 20: Welke maatregelen verwacht u nog te moeten nemen wanneer deze situatie langer gaat duren? (meerdere antwoorden mogelijk) (%)

	Alle ondernemers (n=501)	Zzp'ers (n=289)	2 t/m 9 werkzame pers. (n=160)	10 t/m 49 werkzame pers. (n=43)	50 of meer werkzame pers. (n=9)
Aanvragen financiële steun	18	18	16	23	11
Bedrijfssluiting (voor zover niet verplicht)	11	10	14	2	0
Reorganisatie	7	1	11	19	44
Openingstijden verminderen	5	4	8	5	11
Productie verminderen	2	1	4	5	0
Anders	8	9	8	7	11
Geen extra maatregelen	33	36	31	28	11
Dat weet ik (nog) niet	29	30	29	26	33

*De uitsplitsingen naar aantal werkzame personen, dienen vanwege de lagere aantallen als indicatief te worden geïnterpreteerd.

Het grootste deel van de respondenten (33%) verwacht geen extra maatregelen te moeten gaan nemen wanneer deze situatie langer gaat duren. Een bijna zo groot deel weet het (nog) niet.

18% geeft aan financiële steun te moeten aanvragen als deze situatie langer gaat duren. Eén op de tien bedrijven (11%) geeft aan het bedrijf te moeten sluiten (voor zover niet verplicht) en 7% verwacht te moeten reorganiseren.

8% van de respondenten geeft 'anders' aan. Enkele ondernemers geven aan dat zij dan (tijdelijk) een andere baan (erbij) moeten gaan zoeken in loondienst of zich moeten laten omscholen. Ook geven een aantal ondernemers aan dat zij hun diensten in een andere vorm moeten gaan aanbieden en/of nieuwe producten dienen te ontwikkelen. Enkele ondernemers lichten bij de categorie 'anders' toe dat ze als deze situatie langer gaat duren zullen moeten stoppen met hun onderneming en/of faillissement moeten aanvragen.

De 9 ondernemingen met 50 of meer werkzame personen geven minder vaker aan dat zij geen extra maatregelen zullen moeten nemen als de huidige situatie langer gaat duren. Zij verwachten vaker te moeten reorganiseren.

2.8 Contact met en overige opmerkingen aan de gemeente

Gemeente Hoeksche Waard heeft aan het einde van de vragenlijst de vraag gesteld of ondernemers in contact willen komen met de gemeente. Respondenten die dit wilden, hebben hun contactgegevens achtergelaten. Gemeente Hoeksche Waard zal contact opnemen met deze ondernemers. De ingevulde persoonsgegevens worden vertrouwelijk behandeld.

Ondernemers hadden aan het einde van de enquête de mogelijkheid om gemeente Hoeksche Waard een vraag te stellen of opmerking mee te geven. Respondenten die hier gebruik van hebben gemaakt stellen een concrete hulpvraag aan de gemeente of geven een tip. Het wordt gewaardeerd dat gemeente Hoeksche Waard ondernemers vragen stelt over de situatie in tijden van de coronacrisis, inventariseert waar ondernemers behoefte aan hebben en of ondernemers met de gemeente in contact willen komen. De gemeente heeft separaat aan dit rapport een overzicht ontvangen met alle gestelde vragen en opmerkingen.

2.9 Tot slot

Gemeente Hoeksche Waard vindt het belangrijk om vinger aan de pols te houden. De gemeente is op diverse manieren met ondernemers in gesprek. Met deze tweede meting, in november 2020, beogen we opnieuw inzicht te krijgen in de impact van de coronacrisis op ondernemers in Hoeksche Waard. Alle ondernemers in Hoeksche Waard zijn per brief uitgenodigd om de vragenlijst in te vullen. De resultaten van dit onderzoek bieden gemeente Hoeksche inzicht in de impact die de coronacrisis op 532 ondernemers in Hoeksche waard heeft op dit moment.

Wat de uiteindelijke gevolgen zijn van de coronacrisis voor ondernemers in Hoeksche Waard is een lastige vraag omdat de toekomst nog onzeker is en de situatie op ieder moment weer kan veranderen. De resultaten van deze peiling bieden, naast de resultaten op de eerder meting, nieuwe inzichten.

We onderschrijven het belang dat gemeente Hoeksche Waard hecht aan het in de gaten houden van haar ondernemers door met hen in gesprek te gaan en hen te bevragen. We adviseren gemeente Hoeksche Waard om dit te blijven doen. Ondernemers hebben aangegeven deze inzet van de gemeente zeer te waarderen.

HETPON

OPGERICHT IN
1947

GEVESTIGD IN
TILBURG

KENNISONDERNEMING

STICHTING ZONDER WINSTOOGMERK

AANTAL MEDEWERKERS

20

INTENSIEVE SAMENWERKINGEN

MET UNIVERSEITEN EN ANDERE
KENNISINSTELLINGEN

SPECIFIEKE THEMA'S

- > VEERKRACHT
- > RUIMTE EN ENERGIE
- > OMGEVING
- > ARBEID
- > CULTUUR
- > ERFGOED
- > MIGRATIE
- > PARTICIPATIE
- > JEUGD
- > STURING

ONZE OPDRACHTGEVERS

- > PROVINCIES
- > GEMEENTEN
- > ZORG- EN WELZIJSINSTELLINGEN
- > FONDSSEN

**HET
PON**

Over het PON

Passie voor samen leven

Het PON is een kennisonderneming in het hart van de samenleving. We halen meningen en voorkeuren uit de samenleving op over alles wat mensen bezig houdt. Bij de mensen zelf, in nauwe samenwerking met die mensen. Die voorkeuren en meningen onderzoeken we, analyseren we en duiden we. Met prikkelende aanpakken en innovatieve methodieken. Emoties verbinden we aan feiten, kennis koppelen we aan beleving. We leggen dwarsverbanden die op het eerste gezicht niet zo vanzelfsprekend zijn. En soms ontwrichten we.

Met die uitkomsten en inzichten adviseren we beleidsmakers en bestuurders. Of ze nu bij een gemeente, provincie, woningcorporatie of zorginstelling werken. Zodat ze afgewogen keuzes kunnen maken. Zodat ze bestuurlijk kunnen vernieuwen. En zodat ze een positieve impuls kunnen geven aan de samenleving van morgen.

Stationsstraat 20c
5038 ED Tilburg
+31 (0)13 535 15 35
info@hetpon.nl
www.hetpon.nl